

Тема 1.

Економічна теорія як наука

План Лекції №1

1. Предмет економічної теорії та її місце в системі суспільних наук.
2. Етапи становлення і розвитку економічної думки в суспільстві. Сучасні економічні теорії.
3. Економічні закони та категорії, їхня класифікація.
4. Метод економічної теорії та його складові елементи.

Економічна теорія

- це наука, що досліджує дії людей у процесі вибору рідкісних ресурсів для виробництва, обміну, розподілу та споживання товарів та послуг.
- це наука, яка вивчає закони розвитку економічної системи, що виникають з приводу виробництва та привласнення товарів і послуг в усіх сферах суспільного відтворення, а також ті аспекти еволюції національної свідомості духу народу, його культури, психології, моралі та поведінки, що впливають на процес економіки.

Предмет і об'єкт економічної теорії

- *Предметом економічної теорії* є вивчення організаційно-економічних і виробничих відносин в їх взаємодії з продуктивними силами та організація управління і ефективного ведення всього господарства.
- *Об'єктом* дослідження в економічній теорії є економічна система, яка функціонує на основі певних виробничих відносин.
- *Головним завданням економічної теорії* є характеристика засад функціонування економічних систем через аналіз дії економічних законів.

Розділи економічної теорії

політична економія - це наука про відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг;

мікроекономіка - вивчає економічну поведінку фірм, домогосподарств, конкретних ринків та галузей;

макроекономіка - вивчає закономірності функціонування національної економіки та діяльність держави в економічній системі;

мезоекономіка - вивчає основні засади функціонування регіональної економіки;

мегаекономіка - вивчає міжнародні економічні відносини та дію економічних законів на рівні світової економіки.

Функції економічної теорії

- *пізнавальна* - полягає в тому, щоб пояснити економічні явища та процеси, дослідити умови та характер функціонування економічних законів та механізм їх дії у суспільстві;
- *теоретична* - полягає в дослідженні процесу еволюції різних економічних систем, розкритті суті економічних законів та обґрунтуванні механізму їхньої дії;
- *практична* - полягає в реалізації суспільством економічних законів на практиці через розробку рекомендацій, концепцій та програм;
- *світоглядна (ідеологічна)* - формування сучасного економічного мислення у суспільстві;
- *методологічна* - економічна теорія виступає теоретичною базою для багатьох інших наук.

Основні періоди розвитку економічної думки

- Термін «економія» («ойкономія») уперше вжив давньогрецький філософ *Ксенофонт* (бл. 430-355 рр. до н. е.) в працях «Домоустрій», «Кіропедія» та ін.
- «*Ойкономія*» («домоводство») - це зведення міркувань і порад щодо управління домом, рабовласницьким господарством, система правил його організації.
- Давньогрецький філософ *Аристотель* (384-322 рр. до н. е.) в працях „*Політика*” й «*Афінська політія*» поділив науку про багатство на *економіку*, під якою розумів виробництво благ для задоволення потреб людей, і *хремастику*, що означає вміння наживати достаток, або діяльність, спрямовану на нагромадження багатства. «*Хрема*» - це майно, володіння. В основі виробництва вбачалось використання робочої сили рабів.

Основні періоди розвитку економічної думки: меркантилісти

Меркантилісти вважали, що суспільне багатство нарощується у сфері обігу – торгівлі. Здійснили першу спробу осмислення загальноекономічних завдань на рівні всієї національної економіки.

Представники: А. де Монкретьєн (1575-1621); Т. Ман (1571-1641); Д. Юм (1711-1776); У. Петті (1623-1687)

Основні періоди розвитку економічної думки: фізіократи

Фізіократи перенесли питання про походження суспільного багатства зі сфери обігу до сфери виробництва. Вважали, що багатство створюється у сфері сільського господарства, а інші сфери тільки його обслуговують.

Представники: Ф. Кене (1694-1774); А. Тюрго (1727-1781) Д. де Немур (1739-1817)

Основні періоди розвитку економічної думки: класична школа

Основою формування національного багатства є виробництво. Сформулювали принципи “невидимої руки ринку” та “laissez-faire”. Приділяли увагу теорії вартості, грошей, оподаткування, ринкової рівноваги.

1776 рік – “Дослідження природи та причин багатства націй”

Представники: А. Сміт (1723-1790); Д. Рікардо (1772-1823).

Основні періоди розвитку економічної думки: марксизм

К. Маркс (1818-1883) висунув положення, що предметом політекономії є виробничі відносини людей у їх взаємозв'язку з продуктивними силами. Було розроблено вчення про суспільно-економічні формації, закономірності їх розвитку та зміни. Розкрито сутність трудової теорії вартості, суспільного виробництва, нагромадження та кругообігу капіталу.

Основні періоди розвитку економічної думки: маржиналізм та неокласики

Математизація економічної науки. Розроблено теорії граничної корисності, граничної продуктивності. Показано процес ринкової рівноваги. Створено основи сучасної мікроекономіки.

Представники: К. Менгер (1840-1926); Є. Бем-Баверк (1851-1914); Дж. Кларк (1847-1938); А. Маршалл (1842-1923).

Основні періоди розвитку економічної думки: головні напрями розвитку економічної думки 20 ст.

- кейнсіанство;
- неокласичний синтез;
- економічний лібералізм;
- соціалістична політекономія;
- інституціоналізм;
- монетаризм.

Економічні закони

- це внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки між економічними явищами і процесами, а також між протилежними сторонами окремих явищ і процесів, їх елементами і властивостями.

Економічні закони не залежать від свідомості людей, але залежать від їх свідомої діяльності.

Класифікація економічних законів

- *Загальні економічні закони* властиві всім суспільним способам виробництва, тобто це ті закони, які функціонують у всіх без винятку економічних системах.
- *Економічні закони, які діють у декількох суспільно-економічних формаціях* - функціонують у кількох економічних системах, де створені для них відповідні умови (закони ринкової економіки, закон вартості, закон попиту і пропозиції тощо).
- *Специфічні економічні закони* - ті, що діють лише в межах одного суспільного способу виробництва, тобто притаманні лише одній економічній системі.
- *Економічні закони, що діють лише на одній із стадій* (висхідній або низхідній) суспільного способу виробництва.

Економічні категорії

- це логічні, стійкі, абстрактні, теоретичні поняття, які в узагальненому вигляді характеризують зміст економічного явища чи процесу, який реально існує, а також властивості суттєві цим явищам і процесам, тобто економічні категорії - це узагальнюючі поняття, які виражають суттєві сторони явищ і процесів (товар, ринок, попит, пропозиція, ціна, вартість та ін.).

Поняття методу економічної теорії

- Термін "*метод*" походить від грецького слова "*methodas*", яке означає шлях до чогось.
- *Метод економічної теорії* - це комплекс засобів та прийомів, що використовуються для проникнення в сутність економічного процесу в найбільш загальному філософському значенні. Метод означає засіб пізнання, як певну сукупність або систему прийомів і операцій з метою мисленого відтворення предмета, що вивчається, тобто це засіб для вивчення економічної теорії.

Методи наукових економічних досліджень

1. Загальнонаукові методи пізнання.
2. Спеціальні (конкретні) методи пізнання.

Загальнонаукові методи навчання

- діалектичний;
- структурно-функціональний;
- емпіричний;
- формаційний.

Специфічні методи навчання

- наукова абстракція;
- індукція, дедукція;
- гіпотеза;
- узагальнення, припущення, спрощення;
- графіки і таблиці;
- економіко-математичні методи;
- збирання та узагальнення фактів;
- історичний метод.